

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТОСФЕРИ "БАТЬКІВЩИНА" У НІМЕЦЬКІЙ ІДІОМАТИЦІ. ТОПОС "ДОМІВКИ"

У статті розглянуто проблему ролі концептосфери "Батьківщина" у семантиці фразеологічних одиниць сучасної німецької мови, визначення найпродуктивніших мікроконцептів, співвідношення між мотивами рідної домівки та батьківської родинності для моделювання фразеологічного фрагменту національної мовної картини світу німецького народу. На основі лексикографічних і текстово-корпусних відомостей встановлено домінування антропоцентричних, а не локально-географічних складових даного концептуального поля, його радіально-концентричну структуру.

"Можна все на світі вибирати, сину!
Вибрати не можна тільки Батьківщину".
Василь Симоненко "Лебеді материнства".

Ідея написання пропонованої розвідки виникла у автора під впливом аж надто частотної узуалізації у німецькому медіадискурсі останнього десятиліття лексеми-неологізма *Wahlheimat* (дослівно – "батьківщина за вибором"). Вона вживається на позначення країни, яку імігрант обирає як постійне місце проживання. Поява такого неологізму зумовлена, вочевидь, невідворотним перетворенням Німеччини у ході глобалізаційних процесів із відносно моноетнічної у *Einwanderungsland* ("країну імігрантів"). Хоча до класичного американського "плавильного казана" ще далеко, але англійське "melting pot" німецькі пресові джерела уже здавна передають неологічним німецьким аналогом "Schmelztigel". Проте для реципієнтів східнослов'янського лінгвокультурного ареалу саме поєднання непоміжуваних понять "Батьківщина" і "вибір" виглядає абсурдним! Особливо для українців, вихованих на винесених у епіграф рядках Василя Симоненка, що стали справді народною піснею. Зрештою, у німецькій мові все більшого поширення набуває не менш суперечливе з українського погляду словосполучення (*neue politische Heimat* – "(нова) політична батьківщина" – на позначення партії, яку обирає політик для продовження кар'єри. Її також можна вочевидь вільно як вибирати, так і змінювати. Свою точку зору на дану ментальну несумісність автор виклав у одній зі своїх попередніх публікацій [1: 152]. Проте такий поверховий суто інтуїтивний аналіз не дає науково вірогідної відповіді на питання, чи справді у світогляді німців відбулися зафіксовані мовною системою настільки кардинальні зміни. З часу публікації класичної роботи А. Вержбицької "Understanding Cultures through their Key Words" [2] при дослідженні подібних феноменів *conditio sine qua non* є опора на широкий контекстуальний матеріал. Книга, власне, і присвячена порівняльному аналізу базових лексикалізованих культурних концептів добра і зла, любові і дружби, батьківщини і домівки, ввічливості і вдячності у польській, англійській, німецькій, російській та японській мовах. Очевидно, що компонентна семантична мотивація німецької лексеми *Heimat* і композита *Vaterland* є принципово відмінною. Перша евокує асоціацію з домівкою (суворих обмежень на вибір якої дійсно начебто немає), друга – з батьківською родиною (відповідно до англійських *home-country* і *motherland*). Українське ж "Батьківщина" такого паралелізму не виявляє (на відміну від поняття *domovina* у західнослов'янських мовах). Зрозуміло, що композиту на кшталт *Wahlvaterland* у німецькій мові не могло виникнути за визначенням. Зрештою, сама доволі безневинна лексема *Vaterland* на сьогодні в Німеччині є фактично табуованою і вживається радше в історичному контексті як архаїзм або в політичному дискурсі представниками праворадикальних і навіть ксенофобських кіл. Стереотипно прийнято вважати, що її репутація зіпсована пропагандистським зловживанням у нацистську добу.

Виходячи з наведеного вище, ми спробували перевірити нашу інтуїтивну гіпотезу про відмінності у співвідношеннях мікроконцептів "домівка" та "родина" у концептосфері "Батьківщина" німецької національної мовної картини світу. Ми вважали за доцільне здійснити аналіз саме на фразеологічному мовному матеріалі, який найбільш яскраво ілюструє ментальні особливості народу-носія мови. З одного боку, дослідження німецької ідіоматики спираються на доволі поважну вітчизняну і зарубіжну теоретичну традицію (праці Я. Барана, В. Гаврися, Д. Добровольського, Г. Бургера, В. Фляйшера, Ч. Фельдеша [3-9]). По-друге, на сучасному етапі розвитку лінгвістики інтерес до проблеми мовлення й особистості мовця зумовив розвиток антропоцентричної лінгвістики, яка вивчає мову в тісному зв'язку з мисленням і духовно-практичною діяльністю людини. Ця наука тісно пов'язана з лінгвокультурологією, одним із основних понять якої є саме концепт як ментальна сутність, "згусток культури" у свідомості індивіда. Увагу лінгвістів привертають, насамперед, основні, "базові" концепти, які найтісніше пов'язані з культурою народу й найяскравіше відбивають специфіку його мовної свідомості [10-12]. Серед таких концептів особливе місце посідає концепт "батьківщина", який є складним та багатограним. Його

мовно-когнітивне представлення потребує докладного розгляду. Такий аналіз дає можливість встановити загальнолюдські універсали та специфічні концептні особливості зазначеної етнолінгвокультури. Зрештою, антропоцентрично-експланаторна парадигма сучасної лінгвістики намагається синтезувати теоретичні набутки першого (структурно-типологічного) і другого (когнітивного) підходів [13-17] із корпусним масивним текстовим аналізом [18; 19].

Об'єктом дослідження виступає концепт "батьківщина" в німецькій фразеології як один із основних сегментів концептуальної картини світу німецького народу разом із його складниками, репрезентованими тематичними полями, групами, підгрупами. **Предметом дослідження** постають фразеологізми сучасної німецької мови, об'єднані за концептуальним критерієм спільною макротемою "Батьківщина".

Мета дослідження полягає у здійсненні структурно-семантичного та функціонального аналізу фразеосемантичного поля "батьківщина" у німецькій ідіоматиці, а також в уточненні місця і ролі даного концепту у формуванні національно-мовної картини світу. Досягненню цієї мети сприяє вирішення низки завдань: на основі лексикографічних відомостей виділити корпус німецьких ідіом, які вербалізують концепт "батьківщина"; встановити рівень лексикографічної кодифікації даних одиниць та гіпотетично виділити найуживаніші; верифікувати первинну гіпотезу на основі комп'ютерного текстового аналізу електронних корпусів німецької мови; здійснити концептуальну тематико-ідеографічну класифікацію виділеного корпусу ідіом та виявити найпродуктивніші концептуальні мікрополя.

Матеріал дослідження складають 372 фразеологічні одиниці, отримані шляхом суцільної вибірки з лексикографічних джерел, художньої літератури, періодичного друку. Для дослідження ми використали 4 фундаментальні німецькі фразеологічні словники, а саме: Duden Universal (11. Band); Lutz Röhrich "Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten"; Л. Е. Бинович, Н. Н. Гришин "Немецко-русский фразеологический словарь" та В. І. Гаврись, О. П. Пророченко "Німецько-український фразеологічний словник" [20-23]. Загальна кількість слововживань текстової вибірки з електронних корпусних джерел [24; 25] становить 42288. (За технічну допомогу у лексикографічному та корпусному виборі емпіричного матеріалу та його кількісному обрахунку автор щиро вдячний своєму асистенту, магістру германістики Х. Януш).

За основу ми вибрали класифікацію, розроблену І. І. Чернишовою: фразеологічні єдності, сполучення і вирази [26]. До **фразеологічних єдностей** ми віднесли 86 ФО. Для кращої доказовості нашого вибору доцільно з'ясувати етимологію фразеологізмів, а також навести приклади із художньої і публіцистичної літератури.

Так, наприклад, розмовний вислів *so sicher wie in Abrahams Schoß sein* біблійного походження. Ми зустрічаємо його в Євангелії від Луки, в притчі про багатого чоловіка і бідного Лазаря.

Lk 16,22 *Als nun der Arme starb, wurde er von den Engeln in Abrahams Schoß getragen. Auch der Reiche starb und wurde begraben.*

Lk 16,23 *In der Unterwelt, wo er qualvolle Schmerzen litt, blickte er auf und sah von weitem Abraham, und Lazarus in seinem Schoß.*

На сьогоднішній день значення цього фразеологізму змінилося. Він означає "почувати себе як вдома (в цілковитій безпеці)":

Meine Frau und ich brachten in dieser Nacht kein Auge mehr zu, dafür schlief unsere Tochter im ehelichen Bett so sicher wie in Abrahams Schoß. (Quelle: ngz-online.de vom 23.02.2006).

До **фразеологічних сполучень**, на нашу думку, належать лише 55 ФО. Наприклад: *eine sturmfreie Bude* – розм. "кімната або квартира з окремим ходом", "любовне гніздечко".

Endlich habe ich in eine sturmfreie Bude umziehen können. Da wird jetzt Festchen gefeiert, dass die Wände wackeln.

Soll das heißen, dass du für heute abend verabredet bist? – Und wie! Zuerst Kino. Dann trinken wir einen. Schließlich Stadtpark. Vielleicht sogar sturmfreie Bude. (H. H. Kirst "08/15 heute").

Фразеологічні вирази традиційно поділяються на прислів'я, приказки, крилаті вислови, сталі вигуківі та модальні вирази, парні словосполучення, афористичні фразеологізми, компаративи.

До фразеологічних виразів, на нашу думку, належать 231 ФО. Із них 81 ФО відноситься до прислів'їв, 22 ФО – до приказок, 7 ФО – компаративів, 26 ФО – до афоризмів, і найбільша кількість – 91 ФО належить до крилатих висловів. **Наведемо деякі приклади:**

Прислів'я:

hintern Berg wohnen auch Leute – "і за горами люди живуть".

Вважається, що даний вислів єврейсько-німецького походження. В давні часи розуміння світу було дещо іншим. Те, що знаходилося поза зоною досяжності (як наприклад місцевість, що лежала за горами), сприймалося людьми як щось чуже, незрозуміле, відповідно вороже, а інколи навіть як неіснуюче. Даний вислів є підтвердженням того, що не всі стереотипи є вірними. Якщо людина чогось не знає, чи не бачила на власні очі, то це зовсім не означає, що цього не існує.

Цікавим, на нашу думку, виявився вислів *andere Städtchen, andere Mädchen*. При складанні вибірки ми віднесли даний фразеологізм до тематичного поля "батьківщина". В німецько-українському словнику за ред. В. І. Гаврися, О. П. Пророченко наводиться такий переклад: "Що сторона, то й новина". Проте в словнику Duden ми зустрілись з іншим, протилежним тлумаченням, а саме: "wer umherzieht, bleibt nicht treu".

Що стосується походження даного фразеологізму, то прийнято вважати, що автором даного вислову був Фрідріх Зільхер. Альберт Шліппенбах поставив на музику його вірш "Nun leb wohl, du kleine Gasse", в якому йдеться про тугу за коханою:

*Andre Städtchen, andre Mädchen,
ich da mitten drin so stumm.
Andre Mädchen, andre Städtchen;
o wie gerne kehrt' ich um,
o wie gerne kehrt' ich um.*

Проаналізувавши даний матеріал, ми схильні вважати, що фразеологізм *andre Städtchen, andre Mädchen* вживається для позначення нетривалих любовних зв'язків та також вільного способу життя, який найчастіше вели солдати. Таким чином цей вислів був виключений із поля нашого дослідження.

Приказки:

eine gute Kinderstube haben – "бути добре вихованим".
keine Kinderstube haben – бути погано вихованим".

Значення цих фразеологізмів випливає із етимології ключового слова. Раніше в дитячих кімнатах (особливо в заможних родинах) були окремо відведені місця для ігор і навчання. В своєму епістолярному романі "Юлія, або Нова Елоїза" (1761) Жан-Жак Руссо пише, що *Kinderstube* – це житлова кімната із відведеним місцем для навчання.

Афористичні фразеологізми:

etw. auf dem Altar des Vaterlandes opfern – "покласти що-н. на вівтар вітчизни".

Цей вислів сягає часів Наполеонівських воєн. У 1813 році принцеса Маріана закликала усіх громадян, особливо жінок, обміняти золоті прикраси на залізні монети із написом "*Gold gab ich für Eisen*", для того, щоб мати змогу продовжувати війну, яка вимагала багато коштів. *Ferdinande von Schmettau* була дочкою простого прусського майора і проживала разом із сім'єю у Сілезії. Вона не мала жодної вартісної прикраси і тому вирішила продати своє розкішне золотисте волосся перукарю за 2 талери для того, щоб пожертвувати їх "на вівтар вітчизни". За це молода дівчина назавжди залишилась героїнею свого народу. Про цей вчинок складали пісні, легенди, художники зображали її на своїх полотнах. У Німеччині ця легенда набула нової популярності перед I, а потім і перед II Світовими війнами.

Крилаті вислови:

ans Vaterland, ans treue, schließ' dich an, das halte fest mit deinem ganzen Herzen (F. Schiller) – "всім серцем будь з вітчизною своєю".

Під час Першої Світової війни цитати класиків використовували для політичної пропаганди. На численних плакатах, афішах і вивісках були написані вислови відомих людей у поєднанні із певним зображенням (прапори, герби, символи). Проте варто зазначити, що цитати могли вживатися зовсім в іншому значенні, тобто пропаганда "виривала" із текстів необхідні вислови і "обігрувала" у потрібному руслі. Цитати Фрідріха Шиллера були одними із найбільш уживаних, про що свідчать численні *Spruchkarten*.

Дані, отримані після опрацювання матеріалу, ми структурували в таблиці, яка показує кількісне і процентне співвідношення між 3 групами ФО: фразеологічними єдностями, сполученнями та виразами.

	Назва	Кількість	%
1.	Фразеологічні одиниці, які репрезентують концепт "батьківщина"	372	100
2.	Фразеологічні єдності	86	23,1
3.	Фразеологічні сполучення	55	14,8
4.	Фразеологічні вирази	231	62,1

Проаналізувавши всі фразеологічні одиниці, які репрезентують досліджуваний нами концепт, ми можемо стверджувати, що найчисельнішою є група фразеологічних виразів. Вона становить 62,1 %, далі ідуть фразеологічні єдності – 23,2 %, і на останньому місці – фразеологічні сполучення – 14,8 %.

Під час дослідження концепту "батьківщина" ми також виділили 10 тематичних полів, які входять до його складу, дослідили кількісне і процентне співвідношення між ними, а також частоту вживання кожної із представлених груп: географічна площа (планета, країна, регіон, область, місто, село); рідна домівка; помешкання, матеріальні цінності; місце, де добре почуваєшся; почуття, відчуття "свого"; туга за батьківщиною; люди (сім'я, батьки, друзі, колеги); любов до батьківщини; значущість; культура, звичаї (культура поведінки).

Незважаючи на те, що першим значенням при визначенні поняття "батьківщина" в тлумачних словниках є географічна площа, дані отримані при опрацюванні електронних корпусів німецької мови показують, що найбільша кількість ФО припадає на тематичну групу, яка асоціює досліджуваний нами концепт із людьми, а не з конкретно країною чи регіоном. На другому місці – почуття, відчуття "свого". На третьому – матеріальні цінності, на четвертому – значущість, на п'ятому – любов до батьківщини, на шостому місці знаходяться одразу дві категорії – місце, де добре почуваєшся і географічна площа, на сьомому – туга за батьківщиною і на останньому знову ж-таки дві категорії – рідна домівка і культура, звичаї.

№ з/п	Зміст тематичних груп	Кількість ФО	Процентне співвідношення	Загальна кількість вживання ФО	Середня частота вживання ФО
1.	географічна площа (планета, країна, регіон, область, місто, село)	28	7,5 %	6086	217,4
2.	рідна домівка	15	4 %	2959	195
3.	помешкання, матеріальні цінності	44	11,8 %	8440	191,8
4.	місце, де добре почуваєшся	28	7,5 %	3262	116,6
5.	почуття, відчуття "свого"	55	14,8 %	2971	54
6.	туга за батьківщиною	22	5,9 %	152	6,9
7.	люди (сім'я, батьки, друзі, колеги)	89	23,9 %	16684	187,5
8.	любов до батьківщини	36	9,7 %	703	19,5
9.	значущість	40	10,8 %	507	12,7
10.	культура, звичаї (і культура поведінки)	15	4 %	524	34,9

Висновки. Таким чином, наведені дані підтверджують нашу первинну гіпотезу про те, що саме емоційна сфера є домінуючою при творенні фразеологізмів, які репрезентують концепт "батьківщина". Адже у свідомості народу розуміння даного поняття розвинулось ще до існування будь-яких держав. І тому на асоціативному рівні, який є одним із основних про творенні ФО, відбулося, в деякій мірі, примітивне мислення і уявлення людей про навколишню дійсність.

Тобто, в центрі знаходиться людина. Навколо неї – її найближчі люди (сім'я, друзі), які проживають в певному домі. Далі – плем'я, територія, межі якої поступово розширювались (від області, регіону до планетарних масштабів (Планета-Земля і Всесвіт вважаються також домом). Таким чином, розуміння і сприймання концепту "батьківщина" формувалось поступово, починаючи від найближчого.

Що стосується частотності вживань, то категорія географічної площини знаходиться на першому місці, на другому – рідна домівка, на третьому – помешкання та матеріальні цінності, на четвертому – люди (сім'я, батьки, друзі, колеги), на п'ятому – місце, де добре почуваєшся, на шостому – почуття, відчуття "свого", на сьомому – культура, звичаї, на восьмому – любов до батьківщини, на дев'ятому – значущість і на останньому – туга за батьківщиною.

Беручи до уваги результати наших досліджень, а саме – середнє значення частоти вживання ФО певної тематичної групи, ми можемо зробити висновки про те, що частотність вживання відповідає сучасному розумінню даного концепту (яке, зрештою зафіксоване в лексикографічних джерелах), а також його структури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ostapovyč O. Kontrastive krosskulturelle Analyse von mentalen Konzepten in kognitiver Phraseologie unverwandter Sprachen / O. Ostapovyč // Phraseology in Motion I- Methoden und Kritik. Akten der Internationalen Tagung zur Phraseologie). Basel, 2004. – Phraseologie und Parömiologie. – Bd. 19. – Schneider Verlag Hohengehren. – Baltmannsweiler, 2006. – S. 145–154.
2. Wierzbicka A. Understanding Cultures through their Key Words / A. Wierzbicka. – Oxford : Oxford University Press, 1996. – 328 p.
3. Баран Я. А. Фразеологія у системі мови / Я. А. Баран. – Івано-Франківськ : Лілея НВ, 1997. – 176 с.
4. Гаврис В. И. Крылатые выражения и их роль в обогащении фразеологического состава современного немецкого языка : автореф. дис. ... на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / В. И. Гаврис – К., 1971. – 248 с.
5. Добровольский Д. О. Фразеология как объект лингвистики универсалий / Добровольский Д. О., Малыгин В. Т., Коканина Л. Б. // Сопоставительная фразеология (на материале германских языков) : [курс лекций]. – Владимир, 1990. – С. 7–21.
6. Burger H. Phraseologie, Eine Einführung am Beispiel des Deutschen / H. Burger. – Berlin : Erich Schmidt Verlag, 1998. – 205 S.
7. Dobrovolskij D. Kontrastive Phraseologie in Theorie und Wörterbuch / D. Dobrovolskij ; [Baur A., Chlosta C., Piirainen E. (hrsg.)] // Wörter in Bildern – Bilder in Wörtern. – Baltmannsweiler : Schneider Verlag, 1999. – S. 107–122.
8. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache / W. Fleischer. – Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1982. – 250 S.
9. Földes Cs. Deutsche Phraseologie kontrastiv : intra- und interlinguale Zugänge / Cs. Földes. – Heidelberg : Gross, 1996. – 222 S.

10. Воркачев С. Г. Лингвоконцептология и межкультурная коммуникация : истоки и цели / С. Г. Воркачев // Филологические науки. – 2005. – № 4. – С. 76–83.
11. Краткий словарь когнитивных терминов / [Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкраз Ю. З., Лузина Л. Г.]. – М., 1997. – 148 с.
12. Телия В. Н. Концептообразующая флуктуация константы "родная земля" в наименовании родина / В. Н. Телия // Язык и культуры : Факты и ценности : к 70-летию Юрия Сергеевича Степанова. – М., 2001. – С. 409–418.
13. Остапович О. Я. Історія та сучасні наукові засади релятивістських і континентальних мовних теорій / О. Я. Остапович // Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. – Філологія. – Випуск XV-XVIII. – Івано-Франківськ. – 2007. – С. 55–61.
14. Остапович О. Я. Ідіоматичність мови і мовлення як лінгвокогнітивна універсалія / О. Я. Остапович // "Мова і культура". – Том 2 (138). – Випуск 13. – Київ, 2010. – С. 146–157.
15. Dobrovolskij D. Kognitive Aspekte der Idiom-Semantik : Studien zum Thesaurus deutscher Idiome / D. Dobrovolskij. – Tübingen : Narr, 1995. – 275 S.
16. Dobrovolskij D. Idiome im mentalen Lexikon : Ziele und Methoden der kognitivbasierten Phraseologieforschung / D. Dobrovolskij. – Trier : Wissenschaftlicher Verlag, 1997. – 288 S.
17. Dobrovolskij D. Figurative Language : Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives / D. Dobrovolskij, E. Piirainen. – Amsterdam : Elsevier, 2005. – 452 p.
18. Остапович О. Я. Корпусний аналіз текстових електронних масивів у вивченні фразеології іноземних мов. Методологічні принципи, практична аплікація, межі й застереження / О. Я. Остапович // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – № 5. – Філологічні науки. – 2008. – С. 391–399.
19. Häcki-Buhofer A. Für und wider die Empirisierung der Sprachwissenschaft / A. Häcki-Buhofer // Möglichkeiten und Grenzen der empirischen Wissenschaft. – Basel, 1995. – S. 115–131.
20. Бинович Л. Э. Немецко-русский фразеологический словарь / Л. Э. Бинович, Н. Н. Гришин ; [под ред. д-ра Малиге-Клаппенбах и К. Агрикола]. – [изд. 2-е, испр. и доп.]. – М. : "Русский язык", 1975. – 768 с.
21. Гавриш В. І. Німецько-український фразеологічний словник : в 2-х т. / В. І. Гавриш, О. П. Пророченко. – К. : Рад. школа, 1981. – Т. 1. – 416 с., Т. 2 – 384 с.
22. Duden, Band 11 : Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten : Wörterbuch der deutschen Idiomatik. – Dudenverlag : Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich, 1992.
23. Röhrich L. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten in 5 Bänden / L. Röhrich. – Freiburg / Basel / Wien : Herder-Spektrum Verlag, 1994. – 1910 S.
24. <http://wortschatz.uni-leipzig.de/>.
25. <http://www.ids-mannheim.de/kl/corpora.html>.
26. Чернышева И. И. Фразеология современного немецкого языка / И. И. Чернышева. – М. : Высшая шк., 1970. – 199 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Ostapovyč O. Kontrastive krosskulturelle Analyse von mentalen Konzepten in kognitiver Phraseologie unverwandter Sprachen / O. Ostapovyč // Phraseology in Motion I- Methoden und Kritik. Akten der Internationalen Tagung zur Phraseologie). Basel, 2004. – Phraseologie und Parömiologie. – Bd. 19. – Schneider Verlag Hohengehren. – Baltmannsweiler, 2006. – S. 145–154.
2. Wierzbicka A. Understanding Cultures through their Key Words / A. Wierzbicka. – Oxford : Oxford University Press, 1996. – 328 p.
3. Baran Ya. A. Frazеологія u systemi movy [Phraseology in the Language System] / Ya. A. Baran. – Ivano-Frankivs'k : Lileia NV, 1997 – 176 s.
4. Gavrys' V. I. Krylatye vyrazheniia i ikh rol' v obogashchenii frazeologicheskogo sostava sovremennogo nemetskogo yazyka [Winged Words and their Role in the Enrichment of the Phraseology in the Modern German] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk : spets. "Germanskiie yazyki" / V. I. Gavrys. – K., 1971. – 248 s.
5. Dobrovolskii D. O. Frazеологія kak ob'iekt lingvistiki universalii [Phraseology as the Linguistic Object of the Universals] / Dobrovolskii D. O., Malygin L. B., Kokanina L. B. // Sopostavitel'naia frazeologіia (na materiale germanskikh yazykov) [The Comparative Phraseology (on the Materials of the German Languages)] : [kurs lektsii]. – Vladimir, 1990. – S. 7–21.
6. Burger H. Phraseologie, Eine Einführung am Beispiel des Deutschen / H. Burger. – Berlin : Erich Schmidt Verlag, 1998. – 205 S.
7. Dobrovolskij D. Kontrastive Phraseologie in Theorie und Wörterbuch / D. Dobrovolskij ; [Baur A., Chlosta C., Piirainen E. (hrsg.)] // Wörter in Bildern – Bilder in Wörtern. – Baltmannsweiler : Schneider Verlag, 1999. – S. 107–122.
8. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache / W. Fleischer. – Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1982. – 250 S.
9. Földes Cs. Deutsche Phraseologie kontrastiv : intra- und interlinguale Zugänge / Cs. Földes. – Heidelberg : Gross, 1996 – 222 S.
10. Vorkachiov S.G. Lingvokontseptologіia i mezhkul'turnaia komunikatsiia : istoki i tseli [Linguoconceptology and Intercultural Communication. Sources and Aims] / S. G. Vorkachiov // Filologicheskie nauki [Philological Sciences]. – 2005. – № 4. – S. 76–83.
11. Kratkii slovar' kognitivnykh terminov [Short Dictionary of Cognitive Terms] / [Kubriakova Ye. S., Dem'iankov V. Z., Pankraz Yu. Z., Luzina L. G.]. – M., 1997. – 148 s.
12. Teliia V. N. Kontseptoobrazuiushchaia fluktuatsiia konstanty "rodnaia zeml'ia" v naimenovanii rodiny [The Concept-Forming Fluctuation of the Constant "Home-Land" in the Name of the Motherland] / V. N. Teliia // Yazyk

- i kul'tury : fakty i tsennosti : k 70-letiu Yurii Sergieievicha Stepanova [The Language and Culture : Facts and Values : Dedicated to the Yurii Sergieievich Stepanov's 70 Anniversary / V. N. Teliia. – M., 2001. – S. 409–418.
13. Ostapovych O. Ya. Istoriia ta suchasni naukovy zasady relatyvists'kykh i kontynichnykh movnykh teorii [The History and Modern Scientific Foundations of Relativistic and Continistic Language Theories] / O. Ya. Ostapovych // Visnyk Prykarpats'kogo natsional'nogo universytetu imeni Vasylia Stefanyka [The Journal of the Prykarpattia National University Named after Vasyl' Stefanyk]. – Vypusk XV-XVIII. – Ivano-Frankivs'k. – 2007. – S. 55–61.
 14. Ostapovych O. Ya. Idiomatychnist' movy i movlennia yak lingvokognityvna universalii [Idiomatycity of the Language and Speech as the Linguocognitive Universal] / O. Ya. Ostapovych // "Mova i kul'tura" [The Language and Culture]. – Tom 2 (138). – Vypusk 13. – Kyiv, 2010. – S. 146–157.
 15. Dobrovol'skij D. Kognitive Aspekty der Idiom-Semantik : Studien zum Thesaurus deutscher Idiome / D. Dobrovol'skij. – Tübingen : Narr, 1995. – 275 S.
 16. Dobrovol'skij D. Idiome im mentalen Lexikon : Ziele und Methoden der kognitivbasierten Phraseologieforschung / D. Dobrovol'skij. – Trier : Wissenschaftlicher Verlag, 1997. – 288 S.
 17. Dobrovol'skij D. Figurative Language : Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives / D. Dobrovol'skij, E. Piirainen. – Amsterdam : Elsevier, 2005. – 452 p.
 18. Ostapovych O. Ya. Korpusnyi analiz tekstovykh elektronnykh masyviv u vyvchenni frazeologii inozemnykh mov. Metodologichni pryntsyipy, praktychna aplikatsiia, mezhy z zasterezhennia [Corpora Analysis of Electronic Massive Texts in the Phraseology Study of Foreign Languages. Methodological Principles, Practical Application, Limits and Restrictions] / O. Ya. Ostapovych // Naukovyi visnyk Volyn'skogo natsionalnogo universytetu imeni Lesi Ukrainky [The Scientific Journal of the Volyn' National University Named after Lesia Ukrainka]. – № 5. – Filologichni nauky. – 2008. – S.391–399.
 19. Häcki-Buhofer A. Für und wider die Empirisierung der Sprachwissenschaft / A. Häcki-Buhofer // Möglichkeiten und Grenzen der empirischen Wissenschaft. – Basel, 1995. – S. 115–131.
 20. Binovich L. E. Nemetsko-russkii frazeologicheskii slovar' [The German-Russian Phraseological Dictionary] / L. E. Binovich, N. N. Grishyn ; [pod red. doktora D. Malige-Krappenbakh i K. Agrikola]. – [izdaniie 2-e, ispr. i dop.]. – M. : "Russkiy yazyk", 1975. – 768 s.
 21. Havrys' V. I. Nimets'ko-ukrainskyi frazeologichnyi slovnyk [The German-Ukrainian Phraseological Dictionary] : v 2-h tomakh / V. I. Havrys', O. P. Prorochenko. – K. : Rad. shkola, 1998. – T. 1 – 416 S., T. 2 – 384 S.
 22. Duden, Band 11 : Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten : Wörterbuch der deutschen Idiomatik. – Dudenverlag : Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich, 1992.
 23. Röhrich L. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten in 5 Bänden / L. Röhrich. – Freiburg / Basel / Wien : Herder-Spektrum Verlag, 1994. – 1910 S.
 24. <http://wortschatz.uni-leipzig.de/>.
 25. <http://www.ids-mannheim.de/kl/corpora.html>.
 26. Chernysheva I. I. Frazeologiya sovremennogo nemetskogo yazyka [Phraseology of the Modern German] / I. I. Chernysheva. – M. : Vysshaya shkola, 1970. – 199 S.

Матеріал надійшов до редакції 26.01. 2012 р.

Остапович О. Я. Вербализация концептосферы "Родина" в немецкой идиоматике. Топос "дома".

В статье рассмотрена проблема роли концептосферы "Родина" в семантике фразеологических единиц современного немецкого языка, определения самих продуктивных микроконцептов, соотношений между мотивами родного дома и родительства для моделирования фразеологического фрагмента национальной языковой картины мира немецкого народа. На основе количественного анализа лексикографических и текстово-корпусных данных, включая целиком идиоматичные фразеологические единства, сочетания и выражения, в том числе, пословицы, поговорки и крылатые афоризмы, установлено доминирование антропоцентрических, а не локально-географических составляющих данного концептуального поля, его первичная эмоциональная составляющая и радиально-концентрическая структура.

Ostapovych O. Ya. The Verbalization of the Conceptual Sphere "Motherland" in the German Idioms. Topos of "home".

The article deals with the problem of the essential role played by the conceptual sphere "Motherland" in the semantics of the phraseological idiomatic units in the modern German, the definition of the most productive microconcepts, relations between the imaginary motives of home, family, relatives and parents for the modeling of the phraseological fragment of the German people's national linguistic world view and the picture of reality. Based on the lexicographic and text corpora data including phraseological entities – full idioms, phraseological combinations and expressions, among them also proverbs, sayings and quotations – as well as on their quantitative analysis the predominance of anthropocentric and not local geographic constituents of the given conceptual field as well as its primary emotional foundations and radial concentric structure has been proved.